

DEĞİŞEN BİR DÜNYADA GENÇLİK

Bugünkü cemiyetlerin en belirmiş vasıflarından birisi, süratle değişmekte olmalarıdır. Sosyal değişme Avrupada Rönesansla hızlanarak yeni bir istikamet almış, bilhassa 19 uncu asırda süratini büsbütün artırmıştır; öyle ki, 18 inci asır sonlarındanberi hızlanan bu değişme neticesinde yeni bir cemiyet yapısı meydana gelmiştir. Son bir buçuk asır zarfında husule gelen değişiklikler, daha önceki binlerce sene zarfında husule gelen sosyal değişmelerden daha büyüktür, denebilir. Modern harplerin ardından gelen, eski şartları silip süpüren değişmeler, bu “sosyal değişme olayı”nın ehemmiyetini artık herkese kabul ettirmiştir. Onun içindir ki bugün harp bütün şiddetle devam eder ve henüz sonu görünmezken bile, milletlerin idaresini üzerlerine alanlar şimdiden harp sonrası için tedbirler düşünüyorlar ve harpten sonra ne olacağı meselesi, harbin idaresi, zaferle neticelenmesi kadar devlet adamlarını meşgul ediyor.

Diğer alanlarda olduğu gibi gençlerin yetiştirilmesi bahsinde de, cemiyetlerin süratle değişmesi olayı mühim meseleler doğuruyor. İnsan dünyaya biyolojik bir varlık olarak geliyor. Doğduğu andan itibaren ferdin “içtimaileşmesi”, yani, içinde doğduğu cemiyetin istediği çeşitten, istediği kalıpta bir insan olarak yetişmesi başlıyor. Fransız içtimaizatçısı Durkheim, sosyal kaidelerin, kıymetlerin fert üzerine olan taziyki üzerinde de duruyor; sosyal kıymetler kendi güçlerini ferde zorla kabul ettirirler, süratle. Filvaki fert cemiyetin kaidelerine aykırı hareket ettiği zaman, dışından bir tepki ile karşılaşır: kanuni cezalar, dayak, takdir, alay, dedikodu ilh. Fakat, ferdin içtimaileşmesi, cemiyetin bir azası olarak yetişmesi vetiresinin esas vasfı, sosyal kaidelerin kıymetlerin dışardan zorla ferde kabul ettirilmesi değildir. Bilâkis çocuk diğer insanlarla (yetişkinlerle ve yaşlılarla) karşılıklı münasebete giriştikçe, içinde bulunduğu gurubun kıymetlerini benimser, kendi benliğine mal eder; bu kıymetler onda yerleşir, şahsiyetinin ayrılmaz unsurları haline gelir. Sosyal kaidelerin, kıymetlerin ferdin benliğine yerleşmesi, fertte inançlar haline gelir. Sosyal kaidelerin, kıymetlerin ferdin benliğine yerleşmesi, fertte inançlar, karşılaştığı hayat vaziyetlerine ve meselelerine karşı aldığı tavırlar halinde belirir.

İstikrarlı, değişmiyen veya yavaş değişen cemiyetlerde sosyal kaideler ve kıymetler yapısı süratle değişen cemiyetlere nisbetle daha kuvvetle bütünleşmiş, keskinleşmiş bir kaidedir, insan münasebetlerine, karşılaşılan vaziyetlere ait kıymetlerde, kaidelerde zıtlıklar, çapraşıklıklar yoktur veya azdır. Muayyen bir hayat vaziyeti için muayyen, belirmiş kaideler, kıymetler vardır; fert hareketlerini kolayca ayarlayabilir, çeşitli, hattâ zıt imkânlarla karşılaşp, bunlardan birini seçmek meselesi ile uğraşmaz. Doğumundan ölümüne kadar, hayatının muhtelif evrelerini mevcut sosyal nizamın kanalları içinde sarsıntısız, veya az sarsıntılı yaşar ve yerini kendinden sonraki nesle bırakır. Hayatta karşılaşılabilecek her mühim, buhranlı olabilecek her vaziyet için muvafık olan hareket tarzını sosyal kaideler ve kıymetler önceden kesin

olarak çizmiştir. Böyle bir cemiyette kaideler, kıymetler ferdin benliğine daha kolay yerleşir, daha bütünleşmiş şahsiyetler meydana gelir ve aynı zümreden olan fertler arasındaki ferdi farklar daha az keskindir.

Süratle değişen cemiyetlerde sosyal kıymetler yapısı bütünlüğünden, koordinasyonundan kaybetmiştir. Artık muayyen vaziyetler için yalnız bir çeşit muayyen kaideler ve kıymetler yoktur; bilâkis çeşitli, hattâ birbirine zıt kıymetler, kaideler vardır. Meselâ bugünün cemiyetlerindeki durumu ele alalım. Yetişkin çağa erişip, hayatını kazanmak yükünü omuzlarına alacak fert için meslek seçimi bir meseledir; gencin mesleğini tayin işinde aile organizasyonu eski fonksiyonunu kaybetmiştir. Muayyen kaidelere uygun olarak, çıraklık devrelerinden geçirerek ferde iktisadî organizasyonda bir yer temin eden loncalar teşkilâtı artık mevcut değildir. Zenaatler babadan oğula geçmiyor. Bugün, gencin hangi mesleğe gireceği meselesi hem ana babalar için hem de genç için üzücü bir mesele halini almıştır.

Yine, fert için en mühim hayat meselelerinden biri olan, bir eş bulup aile kurmak bahsinde de zıt haller mevcuttur. Eski nizam içinde evlenmenin belirmiş, tasvip edilen bir tek yolu vardı; şimdi ise, gençlerin birbirini bulup sevişmelerinden başlayıp, bir ahbap vasıtasile bir davette tanışmaya ve nihayet en muhafazakâr bir tarzda görücü gitmeğe, resim teatisine kadar her çeşit evlenme usulleri aynı zamanda mevcuttur. Dinî, siyasî inançlar, görüşler bahsinde de durum aynıdır. İstikrarlı, dindar bir cemiyette çocuk, aile, mahalle, mektep muhitlerinde hep aynı kıymetlerle karşılaşır. Dinî kıymetler farkında olmadan, kolayca onda yerleşir. Halbuki dinî kıymetlerin çözüldüğü, dinî doktrinlerin, ezeli hakikatler olarak ortaya sürülen fikirlerin müsbet ilmin ilerleyişi ile amansız bir surette baltalandığı bir cemiyette ahiret, dünya meseleleri gencin taze, hassas benliğinde buhranlar doğurabilir. Kral veya padişah otoritesinin soru, şüphe götürmez bir surette yerleşmiş olduğu bir cemiyette, fert mevcut siyasî nizama içinde yaşadığı hava gibi farkında olmadan kolayca uyabilir, fakat her türlü siyasî cereyanların, ideolojilerin var olduğu modern cemiyetlerde fert yine kararsız bir vaziyetle karşılaşır.

Gençlerin yetiştirilmesi bahsinde, yukarıda hülâsa ettiğimiz durumdan çıkan netice nedir? Şudur ki, gençleri yetiştirirken onlara karşılaşacakları vaziyetler, girişecekleri insan münasebetleri için bugün kesin, tek bir yol gösteren reçeteler veremiyoruz; bocalıyoruz. Cemiyetin iyi ile kötü arasında yaptığı ayrılık keskinliğini kaybetmiştir; bu ayrılığın sınırları müphemleşmiştir. Muayyen bir vaziyette münasip olan hareket tarzının ne olduğu hususunda ihtilâflar var. Ana babalar, öğretmenler bunun şiddetle farkındadırlar. Gençlerin soruları karşısında çok zaman bocalıyoruz; şöyle yapmak iyidir; böyle yapmak kötüdür diye katiyetle kestirip atmıyoruz; atsak bile bizim verdiğimiz hüküm başkalarının hükümleri, hareketleri tarafından cerholunuyor. Eski kıymetlere göre sevişerek evlenmek ayıplanırdı, hattâ ahlâka aykırı bir hareket telâkki olunurdu; bu telâkki hâlâ cemiyette oldukça yaygındır; fakat diğer taraftan sinemalar, romanlar mütemadiyen aşk temi üzerinde işliyerek onu bir kıymet olarak, evlenmenin tek esas temeli olarak belirtiyor; hayat şartları da bu çeşit birleşmelere bugün daha müsaittir. Bu vaziyette, kızının bir gençle seviştiğini öğrenen ana, babanın yapması muvafık olan hareket nedir? Kızın hareketi ayıplanacak, ahlâka aykırı bir hareket mi, değil mi? Sosyal kıymetler bu

hususta kesin değildir. Diğer bir misal: eski kıymetlere göre, evlâdın ana babaya isyanı en büyük günahlar arasında sayılırdı. Şimdi gençlerden eskisi kadar mutlak bir itaat beklemiyoruz, fakat münasip ve muvafık görülen hürriyet derecesi nedir? Ailesi ile anlaşamadığı için ayrı çıkan, kendi hayatını kendi kazanarak yaşayan bir genç erkek veya yetişkin kızın bu hareketi “ana babaya isyan” mıdır, yoksa ferdin kendi hayatını yaşamak hürriyeti ve hakkı mıdır? Bütün bu suallere tek yolda cevap veren kaideler, kıymetler yoktur. Her sahada eski ve yeni ve derece derece iki[sinin] ortası kıymetler mevcuttur.

Bu karışık, çapraşık durum kıymetlerin ahenkli bir surette ferdin benliğine yerleşmesi vetiresini güçleştiriyor. Zıt kıymetlerin, süratle değişen vaziyetlerin tesirinde kalan fertte ruhî buhranlar, gerginlikler, tatminsizlikler doğuyor. Hayatına düzen vermemiş, hayat şartlarına intibak edememiş, bir istikamet bulamamış şaşkın, mariz, şahsiyetinde mütenakıs cepheleri toplıyan tipler meydana geliyor. Benliğe yerleşen kıymetler birbirine uyumayan, çok defa zıt kıymetler olduğundan, teşekkül eden şahsiyet de ahenksiz, bütünleşmemiş bir durumda oluyor. Bu hal karşısında ne yapmalı? Evvelâ, vaziyeti olduğu gibi görmeli ve kabul etmeliyiz. Çocuklarımızı, değişmekte olan bir dünya içinde, şimdikinden değişik olacak bir dünya için yetiştiriyoruz: Artık onlara, muayyen, müşahhas vaziyetlerde tatbik edilmek üzere, kalıp, reçete halinde tavır ve hareket formülleri veremiyoruz ve bugünkü şartlarımız içinde vermemiz doğru da olmaz. Zira, bizim vereceğimiz formülleri, reel hayat şartları yalanlıyacaktır; yarının cemiyeti kendi şartlarına uygun kıymetleri ve bunların tatbiki için gereken hareket formüllerini yaratacaktır. Vaziyeti böylece görüp kabul etmemiz gerekiyor; bunu böylece görmemek, deve kuşu gibi başımızı kuma gömmek olur.

Formüller, kalıplar halinde müşahhas vaziyetlere tatbik edilebilecek tavır ve hareket reçeteleri vermiyorsak, başka yapılacak bir şey yok mudur? Kollarımızı kavuşturup, işi hayat şartlarının gidişine bırakıverelim mi demek? Şüphesiz hayır. Keskin, katı hareket formüllerinden, reçetelerinden vaz geçip, prensipler, hareketlerin hedef tuttuğu gayeler, hareketlerin mânası üzerinde durmalıyız. İkincisi, çocuklarımıza, gençlerimize, yetişkin hayatta karşılaşacakları reci, müşahhas vaziyetlerde bu prensiplere, gayelere göre kendi kendilerine karar verebilmek, vaziyeti tahlil ederek harekete geçebilmek kabiliyetini, bu iş için gereken kafayı ve karakteri vermemiz icap ediyor.

Öyle ise ilk üzerinde ehemmiyetle durulacak mesele, fertlerin hayatına istikamet verecek, rehberlik edecek esas, umumî prensiplerin, gayelerin neler olabileceğini incelemek, bu hususta bir karara varmaktır. Bu hareket miyarlarını yalnız kendi cemiyetimizin bünyesinden, gidişinden çıkaramayız. İçine dahil olduğumuz garp medeniyeti çevresinin umumî bir gidişi vardır; umumî bir sosyal tekâmül seyri vardır. Bizim cemiyetimiz bu umumî tekâmül seyrinden ayrı olarak değil, onun içinde gelişerek ilerliyor ve ilerliyebilecek. Bu daha geniş sosyal çevre ile cemiyetimiz karşılıklı münasebet halinde olduğundan, bize o çevreden tesirler geliyor ve gelecektir. Harp sonrası dünyasının durumu, ayrı ayrı her memleketin sosyal yapısında tesirlerini görecektir. İçine girdiğimiz, artık bir parçası olduğumuz garp medeniyetinin, umumî gidişinin bazı esas vâsıfları, kıymetleri var mıdır? Bunları biz kendimize

rehber olarak kabul edebilir miyiz?

Garp medeniyetinin bugünkü durumunun başlangıcı olarak umumiyetle Rönesans devri alınır ve 15 inci asırdan bugüne kadar olan devreye “modern” devre denir. Mutlak bir ayırma olmamakla beraber bu ayırış doğrudur. Rönesanstaki önceki ve sonraki durumlar gerek sosyal yapı, gerekse bu yapının sosyal kıymetler sistemi bakımından birbirinden çok farklı, hattâ birbirinin zıddı olan iki manzara gösterir. Rönesansla beraber ve ondan beri, Orta Çağa karşı olarak bilhassa üç kıymetin belirildiğini ve geliştiğini görüyoruz:

1. İnsan şahsiyetine, ferdin hürriyet ve haklarına saygı, değer vermek. İnsan aklı ve insanın refahı, gelişmesi yapılan işlerin miyarı oluyor. Fakat, Rönesanstaki sonra gelişen kapitalist sistem, insan şahsiyetine, gelişmesine, refahına verilen bu kıymeti filen gerçekleştirecek şartları yaratmıyor. Orta çağa nisbetle vaziyet daha müsait olmakla beraber, bu insan kıymetini tam gerçekleştirecek şartlar meydana gelmiyor. İnsan şahsiyetinin kendi tabii kabiliyetleri çerçevesinde âzami gelişmesi, cemiyet çerçevesinde kendine en uygun yeri bulması işini kapitalist sistem fertler arasındaki rekabet neticesine bırakıyor. Halbuki müsavi olmıyan şartlar altında rekabet, her ferde kendine en uygun, azamî gelişme imkânı vermiyor. Liberalizmin âmme namına müdafaa ettiği ferdi hürriyet ve haklar, ferdin şahsiyetini geliştirmesi, ilerliyebilmesi imkânları, gerçekte ancak muayyen sınıflara, zümrelere münhasır kalıyor, insana tam ve gerçekten kıymet veren cemiyet nizamı, istikbalin cemiyeti olacaktır.
2. Birinci ile ilişik olarak, fertlerin sosyal eşitliği, imtiyazların ortadan kalkması, halk hâkimiyetinin tesisi, halk yığınlarının menfaatlerinin, refahının gaye edinilmesi. Fakat bu alanda da kapitalist sistem, ileri sürdüğü kıymetlere uygun, onları gerçekleştirecek şartları ihtiva etmiyor. Feodal sistem ve o sistemin sosyal sınıfları imtiyazları ile birlikte ortadan kalkıyor, fakat yerini yeni sınıflar, yeni sınıf menfaatleri alıyor. Kanun karşısında nazari olarak kabul olunan eşitlik hayat şartlarında gerçekleşmiyor. Sınıf menfaatleri çarpışıyor. Umumî hayat seviyesi, halkın hürriyet ve hakları feodal sisteme nisbetle daha iyi bir duruma giriyorsa da bu alanda da kıymetlerin gerçekten tatbiki, hakikî demokrasi kurulması işini tamamlamak yine istikbale kalıyor.
3. Olayların müşahedesine ve rasyonel prensiplere dayanarak elde edilen ilmi bilginin, ilmi bilgi edinme metodunun değer kazanması. Müsbet ilimler tarihinde ilk defa olarak büyük bir değer kazanıyor ve girişilen hareketlerin doğru olup olmadığı hakkında bir miyar olarak kabul olunuyor. Fakat müsbet ilmin bu otoritesi insanların tabiatla olan münasebetlerinde bilhassa kuvvetle beliriyor; tabiat âleminin olaylarının bilinmesinde bu metod yerleşiyor ve elde edilen bilginin tatbiki ile insanlar tabiata gittikçe daha hâkim bir duruma geliyorlar. İnsan âlemine ait bilgiler ise aynı gelişmeyi göstermiyor. Tabiatla olan münasebetlerin tanziminde bilhassa kuvvetle beliriyor; tabiat âleminin olaylarının bilinmesinde bu metod yerleşiyor ve elde edilen bilginin tatbiki ile insanlar tabiata gittikçe daha hâkim bir duruma geliyorlar. İnsan âlemine ait bilgiler ise aynı gelişmeyi göstermiyor. Tabiatla olan münasebetlerin tanziminde hâlâ prejüjeler, geçmişten gelen, yeni şartlara uymıyan köhne

kaideler, kıymetler, dar menfaatler rol oynuyor, insan münasebetlerinin tanzimini de rasyonel, reel şartlara uygun kıymet ve kaidelerle tanzim etmek gerekiyor. Umumî sosyal seyir, insan münasebetlerinin iki alanında mevcut olan bu aykırılığın giderilmesine doğrudur; son bir asır zarfında insan âlemine ait ilimlerin belirip süratle gelişmesi sebepsiz değildir; bu ilimlerde birikmekte olan bilgiyi cemiyet hayatına, münasebetlerine tatbik etmek, yine gelecek nesillerin işi olacaktır.

Garp medeniyetinin gelişmesinde beliren bu üç esas kıymet, (1) insan şahsiyetine saygı ve gelişmesi için en geniş imkânların temini; (2) sosyal eşitlik ve halk hâkimiyeti, halk menfaatlerini gütmek; (3) müsbet ilimleri “hayatta en hakikî mürşit” olarak kabul etmek ve hareketlerimizi ona göre ayarlamak, devrimizin müdafaa ettiği, cemiyetimize mal etmek istediği kıymetlerdir. Yolumuzda ilerlememiz, gelecekte gelişmemiz bu kıymetleri en geniş ölçüde, tam olarak gerçekleştirdiğimiz nisbette mümkün olacaktır. Gençlere artık katı, kalıp halinde hareket formülleri veremiyoruz; fakat onlara bu kıymetleri yerleştirmeliyiz, bu kıymetleri köklü bir hale getirmeliyiz ve karşılaştıkları muayyen, müşahhas vaziyetleri, meseleleri bu kıymetler ışığında görmeyi, incelemeyi ve ona göre karar verip harekete geçmeyi öğretmeliyiz. Bu noktada şöyle bir sorulabilir: umumi prensiplerden, gayelerden, hususî, müşahhas, gündelik vaziyetlere inebilmek ve bu vaziyetlerde hangi hareketlerin kabul edilen prensiplere, gayelere uygun olduğu hakkında karar verebilmek zor bir iştir. Bu hususta fertler yollarını nasıl bulacaklardır? Bu sorguya, kabul edilen üçüncü kıymet, müsbet ilim bilgisinin ve metodunun bir miyar olarak kabulü cevap verir. Müsbet ilim zihniyetini, metodunu yalnız laboratuvar mesaisinde, akademik çalışmalarda bir miyar olmaktan çıkarıp, hayatın her safhasına tatbik etmek gerekiyor. Gençlere nasıl hareket etmeleri icap ettiğine dair reçeteler veremiyoruz, fakat onlarda, rasyonel, daima olayların müşahedesinden, gerçekten hareket ederek düşünen bir kafa geliştirebiliriz. Vaziyetleri tahlil ve tenkit edebilen, değer biçebilen, gerçeği olduğu gibi görmekten ve karşılamaktan korkmayan bir zihniyet inkişaf ettirebiliriz. Bugünkü karışık, değişen, dinamik hayat şartları içinde kör, karanlık bir imanla, katı hareket formüllerini takip ederek, dıştan gelen otoriteye körü körüne, zorla itaat ederek fertler hayatta yollarını bulamazlar; böyle bir durum hem fert için hem cemiyetin gelişmesi için vahim neticeler doğurur. Gençler hangi şeylere inandıklarını ve niçin inandıklarını, hangi otoriteye itaat ettiklerini ve niçin ettiklerini bilerek, anlıyarak, aydın bir surette hareket etmeğe alıştırmalıdır. Bu amaca erişmek için de hem geniş sosyal yapıyı dikkate almak, hem de daha dar olarak terbiye sistemini, mektep teşkilâtını ele almak gerekir. Mektep teşkilâtında tam olarak gerçekleşmesi gereken başlıca iki şarttan birincisi, tepeden inme, zecrî disiplin yerine, karşılıklı münasebetlerden, iş birliğinden doğan, talebelerin de iştirak ettiği bir idare sisteminin otorite ve disiplininin yerleşmesidir. İkincisi, gençlerin kafalarını malûmatla doldurmak ve bunun neticesi olan ezbercilik yerine, talebenin ilmî metodla şahsî çalışması, problemler koyup bunları tahlil ve tetkik edip bir neticeye varması, nazariye ile aksiyon arasındaki münasebeti görebilmesidir.